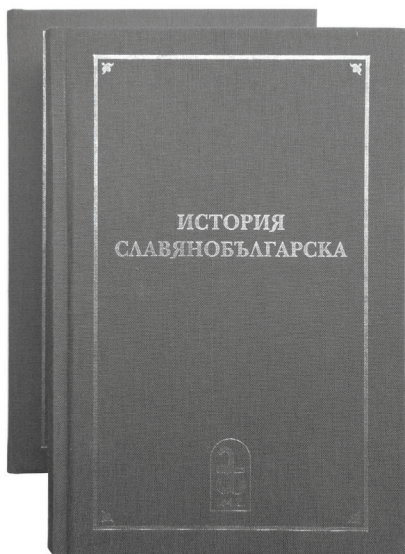

ОБРАЗЦОВО ИЗДАНИЕ НА „ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА“

Паисий Хилендарски. *История славянобългарска. Критическо издание с превод и коментар.* Света гора Атон, Славянобългарска Зографска света обител, 2012. ISBN 978-619-152-094-7

(Издание на текста: Димитър Пеев, Маргарет Димитрова, Петко Петков. Превод на съвременен български книжовен език: Димитър Пеев. Историко-филологически коментар: Александър Николов, Димитър Пеев. Предговор и църковно-богословска редакция: йеродякон Атанасий. Научен редактор: Иван Добрев. Редактор на съвременния български текст: Мария Мицкова)

Изданието удовлетворява преди всичко с ясния си, научно обективен замисъл. Буди възхищение фактът, че специалисти от различни области на хуманитаристиката (езиковеди, литератори, историци, богослови) успяват да синхронизират тезите и подходите си така, че да се получи цялостно, монолитно и във всяко отношение балансирано и убедително критическо издание на Паисиевата творба, снабдено със съвременен превод и коментар. В този план трябва да се отбележи изборният от авторите характер на изданието – наред с научната

прецизност и изчерпателност за тях е важно да постигнат четивност и комуникативност на възможно най-широко филологическо равнище, за да бъде книгата достъпна, интересна и полезна не само за тесни специалисти, но и за културната общественост. Това личи както от съвременния превод, където водещи са смисълът и съвременното стилово звучене, така и от наличието на обяснителни бележки за събития, реалии и словоформи в Паисиевия текст. Изданието на оригиналния текст е разположено успоредно с превода и бележките – съответно на лява и на дясна страница.

Вероятно заради спецификата на изданието приносните научни моменти в него – работата с неиздавани и слабо изследвани преписи, установяването или потвърждаването на отделни исторически и езикови факти, откриването на връзки и отношения между ръкописи и явления не са специално изтъкнати, а са скромно вплетени в тъканта и цялостната структура на книгата. Те обаче никак не са маловажни. Наред с представените различия в използваните ръкописи те дават добра основа и насока на бъдещи изследвания върху явлението „История славянобългарска“.

Коректно, с необходимите отпратки, се споменават и различните мнения по засегнатите въпроси, без да се навлиза в спорове и подробности.

Важен акцент в научния подход към „История славянобългарска“ прави в предисловието йеродякон Атанасий. Съвсем премерено, без да отрича традиционните в науката гледни точки към историчността в Паисиевата творба, той се опитва да постигне равновесие между светското и богословското осмисляне на същността ѝ. Според него разбирането, идеята за историята у Хилендарския монах не бива да се разглежда извън контекста на християнското светоотношение и християнската философия за човека, историята и Бога.

Сред качествата на изданието и сред заслугите на авторите трябва да се подчертае и фактът, че то представлява първото критическо издание на „История славянобългарска“. В Паисиезнанието не липсват публикувани преписи с някои разнотечения и отправки към Зографската чернова или към други ръкописи, основани на творбата на Хилендарския монах, не липсват и съпоставителни изследвания на отделни преписи. Едва сега обаче науката и културната ни обществено разполага с цялостно и концептуално издържано критическо издание на „История славянобългарска“.

Какво всъщност представлява то? Комплект от две книжни тела, едното от които (по-малкото) е фототипно издание на Зографската чернова.

Втората книга – по-голямата – започва с предисловие, озаглавено „Историята между времето и вечността“ (стр. 7–27). В него йеродякон Атанасий обръща внимание на често пропускания от изследователите на Паисиевата творба християнски план в осмислянето на историята. Той подчертава, че „Българското“ в Историята е „славянобългарското“, т.е. оставайки в своята единична обособеност, то естествено принадлежи и на своя по-голям род на „славянското“ като органична съставка. [...] А българското и славянското чрез християнската святост се приобщават към универсалното единство на Христовото свято общество – Неговата Църква. [...] Разбира се, трябва да се подчертае, че Божието домостроителство се „нуждае“ и от човешкото усилие, чрез което единствено хората доказват своята свобода.“ (стр. 21). По-нататък се обобщава концепцията за българската история на Паисий: „Държавната история и историята на светците (църковната история) са двата основни фактора в историята на народа. Държавно-политическият континуитет е животът във времето, който е приземен със своите институции и правила, макар и да не е извън Божия промисъл. Но животът на един народ трябва да има излаз към наднационалното, универсалното и вечното. Ако „царската“ история е двигателят

на националната история, то светостта е едновременно нейна изначална основа и нейният краен смисъл. Ако трябва въобще да говорим за програмност на Историята, тогава можем да твърдим, че именно това е програмата на атонския преподобен, който не е могъл да я изрази експлицитно, но тя без насилие следва от анализа на творбата му.“ (стр. 23). В този смисъл йеродякон Атанасий определя, че „... специално събраната втора част на Историята – за светците – може да се изтъкне като принос на хилендарския историограф в структурно и смислово отношение въобще в християнската агиография, или по-точно като завръщане към ранните ѝ форми отпреди Империята.“ (стр. 22).

След предисловието са изложени принципите на изданието (стр. 29–35), като се обосновава изборът на преписите (Първи Софрониев от 1765 г., Самоковски от 1771 г., Втори Самоковски от 80-те г. на XVIII в., Втори Русенски от 1811 г., Чертков от XIX в., Тошковицев от 1829 г.) и се дават основни данни за тях. Издателската намеса в наборния текст е минимална и се свежда основно до разделянето на т. нар. „фонетичните думи“ според съвременните правописни норми. Правописните и фонетичните варианти не са отбелязани в разнотеченията с малки изключения, сред които при собствени имена и когато са маркери за принадлежността на преписа към определена подгрупа (стр. 34). В апарата не се включват морфологични разлики в преписите, засягащи проста и сложна форма на прилагателните, окончанията *-и* и *-е* в мн. ч. на някои съществителни и на еловите причастия (стр. 35).

Принципите на превода (стр. 36–37) са подчинени на стремежа на авторите да предадат адекватно смисъла на оригиналния текст на съвременен български книжовен език, запазвайки – доколкото е възможно – Паисиевия стил. С оглед на това са избегнати някои повторения, добавени са уточняващи и поясняващи думи (записани в квадратни скоби). Сегментацията на превода е според Зографската чернова – на листове.

Коментарът към превода осветлява спорни или неясни моменти в изложението, географски названия, исторически реалии, титли и др., евентуално непознати или слабо познати на съвременния читател. В бележките са посочени и отделни публикации и теории, които дават допълнителна информация на читателя.

Следват списъци със съкращенията на цитираните названия на библейски книги (стр. 38) и с използваната литература (стр. 39–46).

Основният дял на книгата е текстът на Зографската чернова (набор) и разночетения в избраните 6 ранни преписа, които се дават отляво, и превод на съвременен български език и бележки – отдясно (стр. 47–366).

Следващите части на този том са приложения. В индексите на личните имена (стр. 367–374) и на етнонимите и топонимите (стр. 375–384) са дадени словоформите и е посочено на кой лист и ред в изданието се намират. И в двата индекса заглавните статии са според нормите на съвременния български книжовен език. Сводната таблица на византийските императори, българските ханове и царе и сръбските жупани и крале (стр. 385–394) е съставена по Острогорски¹. Някои години се дават според по-нови научни из-

следвания. Генеалогическите таблици се основават на предложените в изданието на Божилов и Гюзелев² и също са съобразени с най-новите изследвания. Таблиците включват: Крумовата династия, родословно дърво на Комитопулите, династията на Асеновци, династията на Шишмановци, както и византийския клон на Асеновци, Тертеровата династия, родословното дърво на Смилец, династията на Неманичите, родословното дърво на фамилията Хребелянович-Бранкович (стр. 395–403).

В изданието са включени илюстрации – фотоси на страници от седемте ръкописа, Зографската чернова и шестте преписа, от които са извлечени разночетенията (стр. 407–413).

По замисъл, научен подход и не на последно място с техническото си изпълнение и издателска реализация критическото издание на „История славянобългарска“ създава интелектуално удоволствие и подтиква към нови, не само филологически, изследвания върху тази бележита творба.

НИЯ РАДЕВА

¹ Ostrogorsky, G. *Geschichte des byzantinischen Staates*. München, 1963.

² Божилов, И., В. Гюзелев. *История на средновековна България VII–XIV в.* Т. 1. София, 1999.